

Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.

SOSYAL İÇERME VE EĞİTİME ERİŞİMDE İYİ UYGULAMALAR

**Çocuklar İçin İŞ Birliği
Ağı Projesi İyi Uygulama
İncelemeleri Raporu**

Bu yayın, Avrupa Birliği finansal desteği ile üretilmiŐtir. Bu yayının içeriğinden yalnızca Koruncuk Vakfı sorumludur ve hiçbir Şekilde Avrupa Birliği'nin görüŐlerini yansıtmemaktadır.

Çocuklar İçin
İŞ Birliği Ağı

ih
ihtiyaç haritası

İÇİNDEKİLER

Önsöz	4
1. Sosyal İçerme	6
1. 1. Sosyal İçerme ve Eğitim	7
2. Türkiye’de Sosyal İçerme ve Çocukların Eğitime Erişimini Artırma	8
2. 1. Uygulamadaki Sınırlılıklar ve Yapısal Eleştiriler	9
2. 2. Sivil Toplumun Rolü ve Eğitime Erişimde İyi Uygulama Örnekleri	10
3. AB’deki Sosyal İçerme Odaklı Çalışan STK’lar ve Uygulamaları	13
3. 1. Romanya Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar	13
3. 2. İtalya Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar	16
3. 3. Hırvatistan Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar	20
4. Sosyal İçerme ve Çocukların Eğitime Erişiminde Türkiye-AB Karşılaştırması ve Öneriler	25
Sonuç	29
Kaynakça	30

ÖNSÖZ

Koruncuk Vakfı olarak, çocukların güvenli, destekleyici ve kapsayıcı bir çevrede büyümelerini sağlama hedefiyle sürdürdüğümüz çalışmaların önemli bir aşamasını oluşturan “Çocuklar İçin İşbirliği Ağı” projesi, İhtiyaç Haritası ortaklığı ve Avrupa Birliği Delegasyonu desteğiyle 2024 yılından itibaren hayata geçirilmiştir.

Bu projenin temel amacı, ülkemizde haklarına erişimde kısıtlamalarla karşılaşan, eğitime ve temel ihtiyaçlara erişimi risk altında olan kız çocuklarının ve ailelerinin sosyal destek hizmetlerine erişimini artırmaktır. Bu hedef doğrultusunda, çocukların sosyal içerme süreçlerine ve eğitime erişimlerine ilişkin hem Vakfımızın uygulamalarını güçlendirmek hem de Türkiye’deki uygulamalara katkı sunmak amacıyla, üç Avrupa Birliği ülkesinde sivil toplum kuruluşlarını ve yürüttükleri sosyal hizmet çalışmalarını yerinde inceleme fırsatı bulunmuştur.

Ekibimiz, ziyaret edilecek ülkelerin belirlenmesinde kapsamlı bir masa başı araştırması yürütmüş ve farklı ülkelerdeki kurumlarla temaslar kurmuştur. Bu süreçte, önceki projelerimizde incelenen referans ülkelerden farklı odaklara sahip örnekler yönelmek temel ilke olarak benimsenmiştir. Yapılan analizler ve görüşmeler sonucunda, kültürel benzerlikler, Türkiye’ye coğrafi yakınlık, AB uyum sürecinde geldikleri aşamaların birbirini tamamlayıcı niteliği ve farklı ekonomik ölçeklerde sosyal hizmet organizasyonları yürütmeleri dikkate alınarak İtalya, Romanya ve Hırvatistan iyi uygulama ziyareti için seçilmiştir.

İtalya, sivil toplumun sosyal hizmet uygulamalarındaki yerleşmiş rolü, etkili bir çocuk koruma sistemi geliştirmesi ve göçmen nüfusla çalışma konusundaki deneyimi ile öne çıkmıştır. Ayrıca büyük ve bölgesel farklılıkları yüksek bir ülke olması ile Türkiye ile benzerlikler taşımaktadır. Romanya, AB üyeliği sonrası dönüşüm süreçlerini gözlemlemek için örnek teşkil etmesi ve kurumsal bakımdan aile odaklı hizmetlere geçiş sürecini kısıtlı kaynaklarla başarmış olması nedeniyle, Türkiye’nin kendi reformları açısından karşılaştırmalı bir öğrenme alanı olarak değerlendirilmiştir. Hırvatistan’ın ise sosyal içerme politikalarını çok paydaşlı yapılar üzerinden güçlendirmesi ve geçiş ekonomisinden profesyonelleşmiş bir sosyal hizmet modeline geçiş deneyimi, Türkiye’nin yerel kapasite geliştirme hedefleri açısından gözlemlenmeye değer bulunmuştur.

Bu ziyaretler, farklı ülkelerin çocuk koruma ve sosyal destek sistemlerini tanımamıza imkân vermenin yanı sıra, ülkemizde çocukların eğitime katılımını ve sosyal içermeyi güçlendirmek için geliştirilebilecek uygulanabilir ve sürdürülebilir modellerin çeşitli somut örneklerini görmemizi sağlamıştır. Ziyaret edilen kuruluşlar, kapsayıcı eğitimden aile destek programlarına, kooperatif temelli sosyal hizmet modellerinden dijital çağın gerektirdiği yeni koruma mekanizmalarına kadar geniş bir yelpazede önemli deneyimler sunmuştur.

Raporun temel amacı, bu karşılaştırmalı gözlemleri bir araya getirerek; Avrupa Birliği politikaları bağlamında çocuk koruma alanında iyi uygulamaların nasıl şekillendiğini, STK çalışmalarında gönüllülüğün ve yerel işbirliklerinin ne tür etkiler yarattığını ve çocuklara yönelik hizmetlerde bütüncül yaklaşımların neden kritik olduğunu ortaya koymaktır. Bu rapor, hem edinilen deneyimlerin Türkiye bağlamında nasıl değerlendirilebileceğine ışık tutmakta hem de sosyal hizmet alanında çalışan kurum ve uzmanlara ilham verecek pratik öneriler geliştirmektedir.

Bu süreç boyunca bilgi ve deneyimlerini bizlerle paylaşan tüm kurumlara, proje ekibimize ve Avrupa Birliği Delegasyonu'na teşekkür ederiz. Bu raporun, Türkiye'de çocukların eğitime erişimini ve sosyal içermesini güçlendirme yönündeki ortak çabalara katkı sunmasını diliyoruz.

Koruncuk Vakfı, 2025

1. SOSYAL İÇERME

Sosyal içerme, Avrupa Komisyonuna göre, dışlanma riski altında olan kişilerin, ekonomik, sosyal ve kültürel hayata tam katılımları ve yaşadıkları toplumda kabul gören yaşam ve refah standardına kavuşmaları için gerekli olan fırsat ve kaynakları kazanmalarını sağlayan süreçtir (European Commission, 2004). Sosyal politika alanının temel kavramlarından biri olan sosyal içerme, birey ve grupların refah düzeylerinin artması ve bu artıştan eşit biçimde yararlanabilmesi hedefinin birleştiği bir kavramdır. Kavram, tanımı itibarıyla iki önemli noktaya dikkat çekmektedir. İlki, ortada bir kapsam olduğu ve belirli kişi ve grupların bunun dışında kaldığıdır. İkincisi ise, sosyal içermenin, fırsat ve kaynaklara eşit erişimle mümkün olan bir süreç olduğudur. Bu bağlamda refah düzeyindeki artış, makro ölçekte salt ekonomik büyüme ya da mikro ölçekte gelir artışı ile sınırlı kalmayıp, bireylerin eğitim, istihdam, sosyal hizmetlere erişim gibi alanlarda etkin katılıma sahip olmalarıyla somutlaşır. Bu sürecin gerçekleşmesi için ise, aktif müdahale politikaları devreye girmelidir. Yeniden dağıtım işlevi gören müdahale politikaları, özel programlar ve kamu-STK-özel sektör işbirlikleri, Avrupa Birliği'nin IPA fonları gibi mekanizmalar ile risk altındaki grupların toplumsal yaşama katılımı desteklenir. Bu süreçte Sivil Toplum Kuruluşları ise uygulayıcı aktörler olarak öne çıkar; eşit fırsatların güçlendirilmesi, özellikle eğitim temelli çalışmalar aracılığıyla hayata geçirilir. Avrupa Komisyonunda, European Pillar of Social Rights gibi çerçevelerde, sosyal içerme “eşit fırsatların güçlendirilmesi” ekseninde ele alınmakta, eğitim ve yaşam boyu öğrenme politikaları aracılığıyla hayata geçirilmektedir (European Commission, 2024).

1. 1. Sosyal İçerme ve Eğitim

Eđitim ve sosyal içerme ilişkisi, AB kaynaklarında ve akademik yazında çoğunlukla, özel ihtiyaçlı çocukların eğitimde içerilmesi ve kaynaştırılması bağlamında değerlendirilir. Ancak sosyal içerme ve eğitim ilişkisi bundan daha karmaşık ve çok boyutlu bir ilişkidir. Sosyal içermenin temel bileşenleri dūřunūldūđunde, yani sosyal dışlanmanın yoksulluk ve maddi yoksunluk, istihdamdan dışlanma, gelir dağılımındaki eşitsizlik, temel hizmetlere (eğitim, sağlık, barınma) erişimde yaşanan kısıtlar ve toplumsal yaşama katılımın zayıflaması gibi alanlarda kendini göstermesi, bu alanların tamamını yatay olarak kesen eğitime erişim sorununu kritik bir eksen haline getirmektedir. Bařka bir deyişle, eğitime erişim sorunu sadece bu dışlanma alanlarının kaynaklarından biri olmakla kalmaz; aynı zamanda bu alanların sonuçlarını pekiştirir ve döngüsel bir biçimde yeniden üretilmesine zemin hazırlar. Bu döngüsellik, eğitimdeki eşitsizliklerin hem sosyal dışlanmanın nedeni hem de sonucu haline gelmesiyle sosyal içerme hedeflerini tehdit eder. Dolayısıyla “Eđitim, yoksulluk döngüsünü kırmak ve sosyal dışlanma riski altında bulunan bireylerin toplumsal yaşama eřit katılımlarını desteklemek bakımından merkezi bir araçtır; zira eğitimde karşılaşılan fırsat eşitsizlikleri, bireylerin hem istihdam hem de sosyal katılım bakımından dezavantajlı konuma dūřmelerini derinleştirebilir (Walczak, 2024).”

“Sosyal içerme hedefi doğrultusunda, eğitim sistemlerine erişimin genişletilmesi ve dezavantajlı bireylerin/ grupların bu sistemlere etkin şekilde katılımının sağlanması; yalnızca bireysel fırsatları artırmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal eşitsizliklerin giderilmesine katkı sunar (European Commission, 2004)”.

Öte yandan eğitime erişimin artırılması, yalnızca okula kayıt oranlarının yükseltilmesi anlamına gelmez; dezavantajlı çocukların eğitimde tutunabilmesi, ancak aileye ve çocuğa yönelik bütüncül sosyal destek mekanizmalarının eşlik etmesiyle mümkündür. Avrupa Komisyonu'nun “Etkin İçerme” (Active Inclusion) yaklaşımında da vurgulandığı üzere, sosyal içerme politikaları üç temel unsurun birlikte işlemesine dayanır: yeterli gelir desteği, kapsayıcı işgücü piyasası tedbirleri ve kaliteli sosyal hizmetlere erişim. Bu çerçeve, eğitim politikalarının da tek başına etkili olamayacağını; sosyal hizmet, psikososyal destek, hane refahı ve temel ihtiyaçların karşılanması gibi tamamlayıcı mekanizmaların çocukların eğitim süreçlerine katılımını ve devamlılığını doğrudan belirlediğini vurgular (European Commission, Active Inclusion, 2025). Bu bağlamda, sosyal desteği bir enstrüman olarak kullanan, doğrudan eğitim vermek yerine sosyal desteklere odaklanan STK'ların da eğitime katılımı kolaylaştırıcı rolü büyüktür.

Eğitim-sosyal içerme ilişkisinin yalnızca kavramsal ya da normatif düzeyde ele alınması yeterli değildir; bu ilişkinin ulusal ve uluslararası bağlamda nasıl kurulduğu, hangi politika araçlarıyla desteklendiği ve sahada hangi aktörler tarafından nasıl uygulandığı da dikkate alınmalıdır. Zira sosyal içerme hedeflerinin hayata geçirilmesi, ülke özelinde sosyal koruma mekanizmalarının kapasitesi, sosyal hizmetlerin kapsayıcılığı, bölgesel eşitsizlikler ve ocuk ihtiyaçlarına duyarlılığın çeşitliliği gibi alanlardaki yapısal koşullarla doğrudan bağlantılıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin sosyal içerme ve çocukların eğitime erişimine ilişkin yasal erevesi ile bu çerçevenin sahadaki uygulama sonuçlarını birlikte ele almak; eğitim politikalarının sosyal destek mekanizmalarıyla ne ölçüde b t nleşebildiğini ve STK'ların bu süreçte nasıl bir tamamlayıcı rol üstlendiğini değerlendirmek açısından kritik öneme sahiptir. Bu bağlamda önce aşağıdaki bölümde Türkiye'nin sosyal içerme yaklaşımını, mevzuatını, uygulamadaki sınırlılıkları incelenecek, ardından da seçili AB  lkelerinde ocuk odaklı sosyal içerme ve sivil toplumun bu alana katkıları örneklerle ele alınacaktır.

2. TÜRKİYE'DE SOSYAL İÇERME VE ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİNİ ARTIRMA

Türkiye Cumhuriyeti, dezavantajlı aileleri ve çocukları destekleme hedefiyle, sosyal içerme alanında hem ulusal hem de uluslararası düzeyde kapsamlı yasal düzenlemeler ve politikalar geliştirmiştir. Bu düzenlemeler, sosyal dışlanmanın ve yoksulluğun engellenmesi için koruyucu ve önleyici bir ereve sunmayı amaçlarken, uygulamadaki etkinlikleri, resmi veriler işığında tartışılmaya devam etmektedir. Sivil Toplum Kuruluşları bu politikaların sahada uygulanmasında kilit bir rol oynamakta ve yasal ereve ile gerçeklik arasındaki boşlukları doldurmaya çalışmaktadır. Bu bölüm, Türkiye'nin sosyal içerme ve eğitime erişim odaklı mevzuatını incelemekte, bu mevzuatın uygulamadaki sınırlılıklarını resmi verilerle desteklemekte ve bu alanda faaliyet gösteren seçili STK'ların iyi uygulama örneklerini sunmaktadır.

Türkiye, ocukların haklarının korunması ve sosyal durumlarının iyileştirilmesi için g cl  bir yasal temel oluşturmuştur. Uluslararası alanda, Türkiye 1990 yılında Birleşmiş Milletler ocuk Hakları Sözleşmesi'ni onaylamıştır; ayrıca Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gibi temel metinlere de taraftır. Ulusal düzeyde, 11. Kalkınma Planı (2019-2023) gibi strateji belgeleri sosyal içerme hedeflerine ulaşmak için oluşturulmuştur. Eğitimde fırsat eşitliği, sosyal içerme için kritik bir unsur olarak görülmekte ve devlet, dezavantajlı grupların eğitim süreçlerine katılımını artırmayı hedefleyen projeler yürütmektedir. Temel mevzuatlar arasında ocuk Koruma Kanunu (5395 Sayılı Kanun), Engelli Bireyler için Kanunlar (5378 Sayılı Kanun) ve Ailenin Korunması ve Kadına Yönelik Őiddetle Mücadele Kanunu (6284 Sayılı Kanun) yer almaktadır.

Bu politikaların yürütülmesinde en önemli kurum, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB)'dir. Bakanlık, yoksulluk ve sosyal dışlanmanın engellenmesine yönelik politikalar geliştirmekte ve "Türkiye Sosyal İçerme Eğitim Programı" projesi kapsamında personel, akademisyen ve STK temsilcilerine yönelik eğitimler düzenlemektedir. ASHB tarafından yönetilen uygulamalar arasında Sosyal Yardım Programları (ekonomik destek, aynı yardımlar), Hanelere Yönelik Sosyal Hizmetler ve Eğitim Destek Programları (burs, materyal desteği, okul öncesi eğitim) bulunmaktadır. Çocukların aile ortamında büyümesini destekleyen Koruyucu Aile Hizmetleri Yönetmeliği de bu hukuki çerçevenin parçasıdır.

2. 1. Uygulamadaki Sınırlılıklar ve Yapısal Eleştiriler

Türkiye, sosyal içerme alanında güçlü bir hukuki altyapıya sahip olsa da, mevcut politikaların sahadaki etkisi hâlâ sınırlı kalmakta; uygulama, izleme ve bölgesel eşitlik alanlarında önemli yapısal eksiklikler göze çarpmaktadır.

Yoksulluk ve Hedeflemedeki Sorunlar: ASHB'nin Sosyal Yardım Programlarına rağmen, TÜİK'in 2024 verilerine göre, 0-17 yaş grubundaki çocukların üçte biri hâlâ maddi yoksunluk riski altındadır. Bu oran, Avrupa ortalamasının yaklaşık iki katıdır. Eleştiriler, sosyal politikaların çocuk merkezli değil, hane temelli bir yaklaşımla yürütülmesinin olumsuz sonuçlara yol açtığına vurgu yapmaktadır. Sosyal yardımlar genellikle kısa vadeli nakdi destekler düzeyinde kalmakta; çocukların uzun vadeli sosyal gelişimini güçlendirecek yatırım temelli politikalar yeterince yaygınlaşmamaktadır.

Bölgesel Eşitsizlikler ve Kapsayıcılık Açıkları: Eğitim alanında, bölgesel eşitsizlikler sürmektedir. UNICEF ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) verileri, doğu ve güneydoğu illerinde okul öncesi eğitime katılım oranlarının batı bölgelerine kıyasla hâlâ %30'a varan farklar taşıdığını ortaya koymaktadır. Kapsayıcılık konusunda ise iki kritik alan öne çıkmaktadır. Bunların ilki mülteci çocuklara ilişkindir. Türkiye, bir milyonu aşkın mülteci çocuğun eğitim hakkından sorumludur; ancak UNICEF'in 2023 verileri, bu çocukların yaklaşık üçte birinin hâlâ örgün eğitim dışında kaldığını göstermektedir.

Kapsayıcılık açısından üzerinde durulması gereken diğer popülasyon özel gereksinimli çocuklardır. Kaynaştırma eğitimi politikaları mevzuatta yer alsa da, okullarda fiziki erişim, öğretmen desteği ve psikososyal izleme alanlarında önemli açıklar sürmektedir.

Kurumsal Koordinasyon ve Dijital Eşitsizlik: Sosyal içerme politikalarının etkinliğini azaltan temel sorunlardan biri, kurumlar arası koordinasyon ve veri paylaşımındaki eksikliklerdir. ASHB, MEB ve yerel yönetimler arasında bütünleşik bir çocuk refahı veri sistemi bulunmamaktadır; bu durum, okulu terk riski taşıyan çocukların erken tespit edilmesini güçleştirmektedir. Ayrıca, COVID-19 pandemisiyle derinleşen dijital eşitsizlikler, sosyal içerme alanında yeni bir sınav yaratmıştır. TÜİK'in 2023 hane halkı bilişim araştırmasına göre, kırsal bölgelerde internet erişimi hâlâ %70'in altındadır. Bu, çevrimiçi eğitimin yaygınlaştırılmasında ciddi bir engel oluşturmaktadır.

2. 2. Sivil Toplumun Rolü ve Eğitime Erişimde İyi Uygulama Örnekleri

STK'lar, yasal çerçevedeki boşlukları doldurmak ve kamu hizmetlerinin ulaşamadığı dezavantajlı birey ve ailelerin sosyal refahını artırmak amacıyla çalışmalar yürütmektedir. Kamu-STK işbirlikleri genellikle proje bazında kalmakta, kalıcı kurumsal mekanizmalara dönüşmemektedir. Ancak buna rağmen, STK'ların geliştirdiği modeller, sahadaki eşitsizliklerle mücadelede somut çözümler sunmaktadır. Aşağıda bu çalışma kapsamında görüştüğümüz altı STK'nın çalışmalarına dair kısa bir özet bulacaksınız.

Köy Okulları Dayanışma Ağı (KODA)

KODA, bölgesel eşitsizliklerin yoğun olduğu kırsal bölgelerde yaşayan çocukların daha iyi ve nitelikli bir eğitim almasını sağlamayı amaçlar. KODA'nın çalışmaları, MEB ve UNICEF verilerinin işaret ettiği bölgesel farkları kapatmaya odaklanmıştır.

1. Öğretmen Destek Programları: Kırsaldaki eğitim süreçlerine adaptasyonu kolaylaştırmak amacıyla «Köye İlk Adım Programı» gibi teorik ve pratik eğitimler sunulur. KODA, zorlu bir model olan birleştirilmiş sınıflarda etkin öğretimi desteklemek amacıyla MEB işbirliğiyle rehberlik ve etkinlik kitapları hazırlamıştır.
2. Dijital Eşitsizliğe Cevap: Aile destek programları kapsamında, Telekonferans Yöntemiyle Aile Eğitimleri geliştirilmiştir. Bu yöntem sayesinde, internet bağlantısı olmayan kırsaldaki ailelere dahi ebeveynlik ve çocuk gelişimi konularında bilgilendirme sağlanmıştır.

Sosyal Ben Vakfı

Sosyal Ben Vakfı, özellikle taşınmalı eğitim gören, 7-13 yaş arası dezavantajlı çocukların sosyal beceri ve yeteneklerini keşfetmelerini hedeflemektedir. Vakıf, çocukların sosyal kimlik ve benlik gelişimine katkıda bulunarak eğitimde fırsat eşitliğini desteklemektedir.

1. Yetenek Odaklı Atölyeler: MEB müfredatının dışına çıkan resim, müzik, drama, kısa film ve spor gibi ilgi odaklı çalışmalar yer alır. Gözlemler sonucunda yetenekleri tespit edilen çocuklar, MEB onaylı kurslara yönlendirilir.
2. Kriz Anı Müdahalesi: Sosyal Ben, afet zamanlarında (Soma, Kahramanmaraş Depremi) mobil etkinlik turları ve Hatay/Adıyaman'daki Beceri Geliştirme Merkezleri (PeGEM) aracılığıyla çocuklara psikososyal destek sağlamıştır. Bu çalışma, mevzuatta eksikliği belirtilen psikososyal izleme ve destek açığını kapatmaya yönelik uygulamalardan biridir.

Nesin Vakfı

1972 yılında kurulan Nesin Vakfı, eğitim olanaklarından yoksun çocukların özgüvenli, toplumsal sorumluluk sahibi ve üretken bireyler olarak yetişmesini hedeflemektedir. İstanbul Çatalca'daki yerleşke, çocukların barınma, eğitim ve sosyal ihtiyaçlarını bütüncül bir yaklaşımla karşılar. Vakıf, bu tam zamanlı yaşam alanında kalan çocuklara yönelik uyguladığı programların yanı sıra, sanat etkinlikleri ve Nesin Matematik Köyü'nde düzenlenen kamplar aracılığıyla bilim ve matematik sevgisini aşılamaktadır. Ayrıca, beklenmedik olumsuz durumlarda hizmet sundukları çocukların ailelerine psikolojik destek sağlamaktadır.

Anne Çocuk Eğitim Vakfı (AÇEV)

AÇEV, erken çocukluk eğitimi ve gelişimi ile ebeveyn destek programları alanında öne çıkmaktadır. Kırsal bölgelerdeki okul öncesi eğitime katılım oranlarındaki düşüklüğe karşı, AÇEV, gönüllü öğretmenler aracılığıyla ebeveynlere yönelik eğitim programları sunarak çocukların gelişimine dolaylı yoldan destek vermektedir.

1. Anne Çocuk Eğitim Programı (AÇEP): 25 haftalık ev tabanlı bu program, anneleri çocuklarının bilişsel, sosyal, duygusal ve fiziksel gelişimi konusunda bilgilendirmeyi ve ebeveynlik becerilerini güçlendirmeyi amaçlar. Program, bugüne kadar 78 şehirde uygulanmıştır.
2. Çocuk Eğitim Programı (CEP) ve Yaz Anaokulu: Bu programlar, özellikle okul öncesi eğitime erişimi sınırlı olan 4 yaş ve üzeri çocukların dil ve okuma öncesi becerilerini geliştirmeyi, okula hazır olma durumunu artırmayı hedefler. Çocukların özgüvenini ve ödev yapma alışkanlığını destekleyen materyaller kullanılır. Yaz Anaokulu ayrıca anneler için de “Anne Destek Programı” düzenler.
3. Kapsamlı Aile Destek Programları: AÇEV; 3-6 yaş arasındaki çocukların annelerine yönelik Anne Destek Programı ve 3-6 ile 7-11 yaş grubu çocuk sahibi babalara yönelik Baba Destek Programı yürütür. Baba Destek Programı, babaların çocuklarıyla etkileşimlerini güçlendirmeleri, sorumluluk almaları ve şiddetten uzak ebeveynlik tutumları geliştirmeleri amacını taşır.
4. Kadın Güçlendirme Programları: Vakıf, toplumsal cinsiyet eşitliğini destekler. “Hayat Dolu Buluşmalar” programı, 18-40 yaş arası kadınlara temel okuryazarlık, sağlık, eleştirel düşünme ve iş gücü piyasasına erişim gibi yaşam becerileri eğitimi sunarak kadınların güçlenmesini hedefler.

Sulukule Gönüllüleri (SGD)

SGD'nin temel amacı kentsel dönüşüm kaynaklı yıkım ve taşınma süreçlerinden etkilenen çocukları ve aileleri görünür kılmak, okul terkini önlemek ve sosyal hizmetlere erişimi kolaylaştırmaktır.

1. Eğitime Erişim ve Okul Terkiyle Mücadele: Okula geri döndürme projeleri, okula devamı destekleyici burs ve beslenme uygulamaları yürütülür. Dernek, “Okulda Beslenmenin Hakkını Verelim” gibi kampanyalarla farkındalık yaratarak, beslenme ve yoksulluk ilişkisine odaklanır ve okula aç gelme sorununu gündeme taşır.
2. Psikososyal Destek ve Katılım: Çocukların psikososyal iyi-oluşunu desteklemek için oyun temelli atölyeler, sanat ve spor faaliyetleri ile güvenli alanlar oluşturulması hedeflenir. SGD, çocuk katılımını esas alan yöntemlerle uygulamalar geliştirir; çocukların süreçlere aktif katılımını sağlar ve kendi deneyimlerini belgeleyen raporlar yayımlar.
3. Bütüncül Destek Ağı: Çalışma yaklaşımı hem çocuklarla doğrudan atölye ve faaliyetleri hem de bakım verenler, öğretmenler ve yerel aktörlerle güçlendirme çalışmalarını kapsar. Ayrıca sosyal destek (beslenme, eğitim bursu gibi) ve yönlendirme mekanizmalarıyla ihtiyaç sahibi ailelere bütüncül destek sağlanır.

Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)

TEGV ilköğretim çağındaki çocuklara okul dışı, ücretsiz ve nitelikli eğitim desteği sunmaya odaklanmıştır. Çocukların öğrenme süreçlerini çağdaş, katılımcı ve fırsat eşitliğini güçlendiren yaklaşımlarla desteklemeyi amaçlar. Faaliyetleri büyük ölçüde gönüllü desteğiyle yürütür. Gönüllüler etkinlik yürütme, eğitmenlik, kaynak geliştirme gibi çeşitli rollerde yer alırlar.

TEGV, eğitim hizmetlerini farklı altyapı modelleriyle sunar. Bunlar; şehirlerde kapsamlı donanımına sahip merkezler olan Eğitim Parkları; ve okul yakınlarında veya toplum merkezlerinde konuşlandırılan daha küçük etkinlik noktaları olan Öğrenim Birimleri ile Ateşböceği Birimleri'dir. Bu birimler, okul dışı saatlerde çocuklara sürekli veya kısa dönem programlar sunar. Vakfın sunduğu eğitimler fen, matematik, okuma, drama, sosyal-duygusal öğrenme, İngilizce, tasarım ve beceri atölyeleri gibi geniş bir yelpazeyi kapsar. Son yıllarda özellikle 21. yüzyıl becerilerine odaklanan uygulamalar geliştirilmiştir. "Tasarım ve Beceri Atölyeleri" gibi uygulamalarla bilişim, kodlama, tasarım odaklı düşünme ile el-göz becerileri desteklenerek çocukların problem çözme, iş birliği ve yaratıcılık becerileri güçlendirilmektedir. Eğitimler hem yüz yüze hem de uzaktan eğitim biçiminde uygulanmaktadır, özellikle pandemi döneminde uzaktan eğitime hızlı bir adaptasyon sağlanmıştır.

3. AB'DEKİ SOSYAL İÇERME ODAKLI ÇALIŞAN STK'LAR VE UYGULAMALARI

3. 1. Romanya Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar: Sosyal İçerme ve Çocuk Eğitimi Alanında Örnek Modeller

Romanya'da ziyaretimize konu olan kurumlar, sosyal içerme ve çocuk eğitimi alanında farklı ölçeklerde ve bağlamlarda uygulanmış yaklaşımlar sunmaktadır. Bu deneyimler, benzer alanda faaliyet gösteren STK'lar ve kamu kurumları için değerli öğrenme fırsatları sağlamaktadır.

Asociatia de Asistenta și Educatie, geçmişi dini temellere dayansa da Romanya'nın AB uyum süreci ile modern çocuk koruma standartlarına adapte olmuş bir kuruluştur. Kurum, devlet koruması altındaki 7-18 yaş arası çocuklara hizmet sunmakta ve özellikle, biyolojik ailesine dönüş fırsatı bulamamış veya çeşitli bakım ortamlarını deneyimlemiş çocuklara odaklanmaktadır. Kurumun uyguladığı aile tipi bakım modeli, çocukların daha az sayıda, ancak daha bireysel destek alacakları birimler oluşturulmasını sağlamıştır. Bu sayede çocuklar, güvenli ve destekleyici bir ortamda büyüme ve gelişim fırsatına sahip olmaktadır. Ayrıca, gönüllülük uygulamalarıyla üniversite öğrencileri ders takibi, dil ve sanat aktiviteleri gibi alanlarda çocuklara destek sağlamaktadır. Kurum, gönüllülerin bu katkısını, kadrolu sosyal hizmet ve psikoloji uzmanlarının desteğini tamamlayıcı bir unsur olarak konumlandırmaktadır.

Friends of Children in Romania (FCR), 1994 yılında aileleri tarafından bakılmayan çocuklara sıcak, istikrarlı ve besleyici bir yaşam ortamı sağlamak amacıyla kurulmuştur. FCR'nin en dikkat çekici uygulaması, çocukların duygusal ve sosyal ihtiyaçlarını destekleyen aile tipi bakım modelidir. Kurum, Erasmus+ ve diğer AB destekli projelerde aktif rol alarak, çocukların hem eğitim hayatına hem de toplumsal yaşama katılımını artırmaktadır. Gönüllülük süreçleri, üniversite öğrencilerinin mezuniyet öncesi gönüllülük puanı toplamasına dayalı olmakla birlikte, FCR bu sürecin niteliğini artırmak için gönüllü seçimi ve denetimini titizlikle yürütmektedir. Kurum, gönüllüleri çocukların eğitimini ve sosyal gelişimini destekleyecek biçimde organize ederek, kısa süreli ve düzensiz katılımın yaratabileceği olumsuz etkileri azaltmaktadır.

Innovation Education Lab (InnoEduLab), Braşov merkezli bir kuruluş olarak, gençlerin ve yetişkinlerin kişisel ve profesyonel gelişimini desteklemeye odaklanmaktadır. Kuruluşun ana faaliyet alanları arasında eğitim, yenilik, sürdürülebilir etki, dayanışma, çeşitlilik ve kapsayıcılık, hesap verebilirlik, işbirliği ve uyum sağlama yer almaktadır. InnoEduLab, katılımcıların öğrenme süreçlerinin merkezinde olduğu, etkileşimli ve deneysel yöntemler kullanarak eğitim faaliyetleri düzenlemektedir. Bu yöntemler arasında yaratıcı düşünme, mindfulness, katılımcı araştırma, interaktif oyunlar, doğada deneysel öğrenme ve yansıma grupları bulunmaktadır. Ayrıca, InnoEduLab, Circle of Security Parenting™ (COSP) (Detaylı bilgi için bkz: <https://www.circleofsecurityinternational.com/>) programı aracılığıyla ebeveynlerin çocuklarıyla güvenli bağ kurmalarını sağlamakta ve çocukların duygusal ihtiyaçlarını daha iyi anlamalarına destek olmaktadır. Gönüllüler, sosyal medya, okullarda yapılan sunumlar, üniversite ağları ve tavsiyelerle etkinliklere katılmaya teşvik edilmektedir. İlk adım olarak doğrudan etkinliklere katılım sağlanmakta ve ilgililenler gönüllülüğe geçmektedir. Gönüllüler, eğitimlere, atölyelere katılarak fasilitatör, organizatör ve lojistik destek gibi roller üstlenebilmektedir. Sürekli katılım gösteren gönüllüler, zamanla liderlik eğitimi alabilmektedir. Gönüllülük süreci organik bir şekilde işlemekle birlikte, eğitimlerle desteklenmektedir.

Casa Bună, özellikle eğitim sisteminin ulaşamadığı ve okuldan erken kopan dezavantajlı çocuklar ile Roman topluluklarından gelen çocuklara odaklanmaktadır. Kurumun yaklaşımı, eğitimi yalnızca akademik başarıya indirgememek; çocukların temel ihtiyaçları, hijyen, duygusal destek ve kapsayıcı iletişimle desteklenen bir öğrenme ortamı sunmaktır. Yine bu kurumda gönüllüler de, deneyimli bir rehberle çalıştıktan sonra kendi sorumluluklarını üstlenmekte ve oldukça basit ama etkili dijital bir platform aracılığıyla koordineli bir şekilde etkinliklere katılmaktadır.

Bu kurumların deneyimleri, sosyal içerme ve çocuk eğitimi alanında şü iyi uygulamaları öne çıkarmaktadır:

1. Aile tipi bakım ve bireysel odaklı yaklaşım: Çocukların güvenli bağ kurmasını ve istikrarlı bir ortamda gelişmesini sağlamak.
2. Gönüllülük sistemlerinin nitelikli ve düzenli kullanımı: Gönüllülerin çocuk gelişimine katkı sağlayacak şekilde eğitilmesi ve yönlendirilmesi.
3. Yerel topluluk ve aile odaklı müdahaleler: Sosyal dışlanmanın yalnızca çocukları değil, aileyi de etkilediği göz önünde bulundurularak bütüncül destek sağlanması.
4. Eğitim ve kapasite geliştirme programları: Katılımcı merkezli, deneyimsel ve etkileşimli yöntemlerle gençlerin ve ebeveynlerin becerilerini geliştirmek.
5. Bağımsız ve sürdürülebilir finansman modelleri: Bireysel bağışlar, sponsorluklar ve yerel işbirlikleri ile operasyonel esneklik sağlamak.

Romanya deneyimleri, çocukların bütüncül gelişimini destekleyen, gönüllülük ve topluluk katılımını güçlendiren, yerel ihtiyaçları dikkate alan ve sürdürülebilir bir finansal altyapıya sahip uygulamaların etkili olduğunu göstermektedir. Yerele odaklanan bu modeller, alanda hizmet veren kamu kurumları ve STK'lar için, çocukların ve ailelerin refahını artıracak uygulamaların duruma göre esneyebilen ancak katılımcı ve nitelikli personel ile, yine nitelikli ve sürekli gönüllü desteğine dayalı olarak hayata geçirilebileceğini ortaya koymaktadır.

3. 2. İtalya Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar: Kooperatifçilik ve Sosyal İçerme

İtalya ziyareti, özellikle Bologna ve çevresinde köklü bir gelenek haline gelmiş olan sosyal kooperatifçilik modelinin, çocuklar, kadınlar, aileler ve dezavantajlı gruplar için nasıl çok katmanlı ve sürdürülebilir hizmetler ürettiğini gözlemleme açısından son derece zengin bir deneyim sunmuştur. Bölgenin “Üçüncü Sektör” yapısı, kamu kurumlarıyla iş birliğini kurumsallaştırmış, hizmet sunumunu kooperatifler aracılığıyla çeşitlendirmiş ve sosyal içerme alanında güçlü, yerleşik bir ekosistem oluşturmuş durumdadır. İtalya’daki sivil toplum alanının «Üçüncü Sektör» olarak nitelendirilmesinin nedeni, sivil toplum kuruluşlarının hukuki statüsü ve kamu ile ilişkilerini belirleyen 117/2017 sayılı yasanın isminin Codice del Terzo Settore yani “Üçüncü Sektör Yasası” olmasıdır. Bu yasanın düzenleme alanı yalnızca dernek, vakıf ve gönüllü kuruluşları ile sınırlı olmayıp, bir sosyal girişim olan ve kar amacı gütmeyen kooperatifleri (sosyal kooperatifleri) de sivil alanın bir parçası saymaktadır. Kooperatifler arasındaki Tip A ve Tip B kooperatif ayrımı, sosyal içerme açısından oldukça yenilikçi bir model ortaya koymaktadır. Tip A kooperatifler çocuk bakımından yaşlı hizmetlerine, özel ihtiyaçlı bireylerden aile destek programlarına kadar geniş bir yelpazede doğrudan sosyal hizmet üretirken; Tip B kooperatifler dezavantajlı bireyleri istihdama kazandırmak için üretim faaliyetleri yürütür. Böylece bir yandan sosyal bakım hizmetleri güçlendirilirken, diğer yandan bu hizmetlerden faydalanan bireylerin işgücüne katılımı desteklenmektedir. Bu ikili yapı, bakım ve istihdamın birbirinden kopuk değil, birbirini tamamlayan iki süreç olduğu fikrini kurumsallaştırır. Türkiye’de henüz bu denli yaygın olmayan kooperatif temelli sosyal hizmet anlayışı, bu nedenle başlı başına aktarılabilir bir iyi uygulama niteliği taşımaktadır.

Bu ekosistemin merkezinde yer alan *Confcooperative Emilia-Romagna*, yalnızca bir çatı örgütü değil; sağlık, eğitim, istihdam, gençlik ve sosyal bakım alanlarında faaliyet gösteren yüzlerce kooperatifin stratejik yönünü belirleyen bir yapıdır. Confcooperative bu bağlamda:

1. Bölgesel ve yerel ihtiyaçlara duyarlı yapılar kurar,
2. Avrupa Birliği ve İtalya’daki idari kurumlarla iş birliği içinde hareket eder,
3. Kooperatiflerin etkinliğini artırmak için mevzuat uyumunu destekler.

Bugün İtalya'da altı büyük ulusal konfederasyon bulunmaktadır ve bunlar kooperatiflerin %90'ını kapsamaktadır. Confcooperative bu yapıların en büyüğüdür ve bünyesinde yalnızca Emilia-Romagna bölgesinde 1500'ü aşkın kooperatif barındırmaktadır.

İtalya'daki ikinci önemli örnek olan *MondoDonna Onlus* ise, göçmen kadınlar ve çocuklar için kurduğu bütüncül destek sistemiyle dikkat çekmektedir. Kurum, göçmen kadınların karşılaştığı, barınma, hukuki statü, travma, dil bariyeri, istihdam ve çocuk bakımı gibi çok boyutlu güçlükleri tek bir merkez üzerinden yönetmenin mümkün olduğunu göstermektedir. Konaklama merkezleri ile danışmanlık birimleri arasında kurdukları koordinasyon, kadınların hem güvenli bir yaşam alanına kavuşmalarına hem de eğitim ve iş bulma süreçlerine kesintisiz katılmalarına olanak sağlamaya çalışmaktadır. Kurumun çocuklara yönelik pedagojik destek yaklaşımı da dikkat çekicidir. Özellikle göç deneyiminin neden olduğu eğitim kayıplarını azaltmak için çocuklarla birebir çalışan eğitimciler, günlük ev ziyaretleri yaparak ödev destek programları, dil gelişimine yönelik çalışmalar ve sosyal uyum etkinlikleri yürütmektedir. Bu yapı, Türkiye'de hem göçmen çocuklar hem de risk altındaki çocuklar için geliştirilebilecek yakın takipli, yerinde ve bütüncül müdahale programları açısından önemli bir ilham kaynağı niteliğindedir.

Kadına yönelik şiddet alanında faaliyet gösteren ve MondoDonna Onlus'un bir alt kolu olan *Chiama Chiama* ise acil müdahale kapasitesi, bürokrasi gerektirmeyen doğrudan başvuru sistemi ve çok disiplinli yaklaşımıyla ön plana çıkan bir kuruluştur. Kadınların herhangi bir yönlendirme ya da belge gerektirmeden merkeze başvurabilmesinin özellikle kriz anlarında hayati önem taşıdığı belirtilmektedir. Merkezde sosyal hizmet uzmanları, psikologlar, avukatlar ve kriz yöneticileri aynı ekip içinde çalışarak kadınların ihtiyaçlarına aynı gün içinde yanıt vermektedir. Bu hızlı ve erişilebilir model, Türkiye'de konuk evleri sisteminin yaşadığı erişim ve hizmet çeşitliliği sorunlarına alternatif bir yaklaşım sunmaktadır. Ayrıca merkezin gençlere yönelik yürüttüğü farkındalık çalışmaları, kadına yönelik şiddetin önlenmesine yönelik uzun vadeli bir vizyon da ortaya koymaktadır.

La Venenta Kooperatifi ise sosyal hizmet sunumunu ekonomik faaliyetlerle birleştiren farklı bir diğer örnektir. Hem Tip A (eğitim ve sosyal hizmet) hem de Tip B (korunmalı istihdam) tipi sosyal kooperatif olarak faaliyet göstermektedir. Kooperatif, başta engelli bireyler ve şiddet mağduru kadınlar olmak üzere çeşitli dezavantajlı gruplara yönelik kapsamlı destek modelleri sunmaktadır. Kooperatifin 3 temel faaliyet alanı bulunmaktadır: Yatılı Psikiyatri Hizmeti, Sosyal Restoran (Restorazione Sociale) ve Tekstil Atölyesi. Kooperatifin işlettiği sosyal restoran ve tekstil atölyesi, ekonomik olarak gelir üretirken aynı zamanda dezavantajlı bireylerin güvenli ve destekleyici bir ortamda çalışma becerilerini geliştirdiği kapsayıcı mekânlar sunmaktadır. Bunun yanında, toplum temelli psikiyatrik konut modeli özellikle dikkat çekicidir. Bu evlerde yaşayan bireyler, profesyonel ekipler tarafından desteklenir ve toplumdan izole edilmeden, günlük yaşamın içinde kendi özerkliklerini kazanmaktadırlar. La Venenta, 8 belediyeden oluşan bir bölgede etkinlik göstermektedir. Kurumun temel hedefi, sosyal dışlanma riski taşıyan bireylerin yaşam koşullarını iyileştirmek, kaynaklarını yeniden kazanmalarını sağlamak ve onları toplumsal yaşama entegre etmektir.

La Venenta'da hâlihazırda 101 çalışan ve 9 gönüllü bulunmaktadır. Ancak gönüllülüğe mesafeli ve ihtiyatlı bir yaklaşım söz konusudur. Gönüllülerin rolü açık biçimde tanımlanmakta; profesyonel hizmetlerle karışmaması ve faydalanıcılarla sınırlı ilişkide bulunulması sağlanmaktadır. Kooperatif yöneticileri, gönüllülerin bazen sınır koymakta zorlandığını ve profesyonel çerçevenin dışında kaldığını ifade etmektedir. Bu nedenle La Venenta, uzun vadeli sürdürülebilirliği profesyonel çalışanlar üzerinden inşa etmektedir. Kooperatifin hizmet sunduğu bireyler çoğunlukla sağlık kurumları (AZL), sosyal hizmetler ve ilgili kamu kuruluşlarının yönlendirmesiyle programa alınmaktadır. Doğrudan bireysel başvuru alınmamakta, böylece sosyal değerlendirme ve yönlendirme süreçleri kamu kurumları aracılığıyla sürdürülmektedir. La Venenta'nın merkez kompleksi, bir bağış yoluyla elde edilmiştir. Bir bireyin vefatından önce doğduğu evi ve arazisini, sosyal hizmet alanında kullanılması şartıyla Carisbo Vakfı'na bağışlaması sonucunda bu proje ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 4 milyon Euro değerindeki bu yatırım, La Venenta tarafından işletilmektedir; kooperatif mülkiyetin sahibi değil, hizmet sağlayıcısıdır.

Ziyaret ettiğimiz diğer iki kurum 2A Sosyal Kooperatifi ve Sociale Anima Koopearatifi, engelli bireylerin çalışma hayatına katılımı faaliyetine odaklanmış kooperatiflerdir. 2A Sosyal Kooperatifi her çalışma ekibine bir eğitimci ve bir psikolog eşlik etmekte; böylece çalışanların yalnızca teknik becerileri değil, işyerindeki davranışsal ve sosyal uyum süreçleri de desteklenmektedir. Bu yaklaşım, engelli çalışanların işte kalma ve gelişim süreçlerini belirgin biçimde güçlendiren bir yapı sunmaktadır. Kooperatifi özel sektörle yaptığı küçük ölçekli ama düzenli iş ortaklıkları da sürdürülebilirliği artıran önemli bir mekanizmadır.

Benzer şekilde Sociale Anima Kooperatifi de, Bentivoglio (Bologna) bölgesinde faaliyet gösteren ve özellikle dezavantajlı bireylerin istihdama kazandırılmasına odaklanan bir sosyal kooperatiftir. Eğitsel-geçiş programları, kültürel etkinlikler, rekreasyon faaliyetleri düzenleyen kooperatifi temel hedefi sosyal restoran işletmeciliği aracılığıyla dezavantajlı grupları iş yaşamına dahil ederek sosyal ve ekonomik bağımsızlıklarını desteklemektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, İtalya ziyaretinden çıkan en önemli öğrenme, sosyal içermeye politikalarının ancak bütüncül, iş birliğine dayalı ve ekonomik olarak sürdürülebilir modellerle mümkün olabileceğidir. Kooperatif temelli hizmet üretimi her ne kadar yeni veya farklı bir model olmasa da, uygulamadaki nüanslar sayesinde sosyal içermenin kooperatifler aracılığı ile de yapılabileceğini göstermektedir. Özellikle bölgelerarası sosyo-ekonomik eşitsizlerin olduğu ülkelerde, yereldeki ihtiyaçları daha iyi analiz eden ve çözümler sunan sosyal kooperatif yapıları, kamu-STK işbirliğinin kurumsallaştırılması, dezavantajlı bireylere yönelik çeşitlendirilmiş destek sistemleri, topluluk temelli bakım modelleri ve engelli bireyler için kapsayıcı istihdam mekanizmaları ile Türkiye’de hem kamu kurumları hem de sivil toplum için uygulanabilir nitelikte güçlü iyi örnekler olarak öne çıkmaktadır.

3. 3. Hırvatistan Deneyimlerinden Çıkarılan İyi Uygulamalar: Çocuk ve Aile Odaklı Sosyal İçerme

Udruga Breza (Breza Derneği), Hırvatistan'ın Osijek kentinde 2001 yılında kurulmuştur. Udruga Breza, aile desteği sınırlı çocuklar ile davranışsal zorluklar yaşayan gençlere yönelik sosyal hizmet ve gençlik çalışmaları yürüten köklü bir sivil toplum kuruluşudur. Kurum, sosyal içerme, bağımsız yaşam becerileri ve gençlerin topluma aktif katılımını merkeze alan bütüncül bir modele sahiptir. Bu yönüyle, bölgesel sosyal hizmet ekosisteminde hem kamu kurumlarının stratejik ortağı hem de gençlerin yaşamında somut dönüşüm yaratan bir aktör konumundadır. Breza'nın çalışmalarının temelinde, yatılı sosyal hizmet modeli ile psikososyal desteği bir araya getiren "organize konaklama ile kapsamlı destek" yaklaşımı bulunmaktadır. Bu model, aile evi benzeri küçük grup evlerinde yürütülen terapötik bir topluluk yapısına dayanır ve gençlerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasından bağımsız yaşam becerilerinin geliştirilmesine kadar geniş bir yelpazede hizmet sunar. Bu yapı kapsamında barınma, sağlık, beslenme ve eğitim destekleri entegre bir şekilde sunulur. Günlük yaşam becerileri, sorumluluk alma, öz yönetim ve problem çözme gibi alanlarda düzenli eğitimler verilir. Breza, gençlerin kültürel katılımını ve görünürlüğüne güçlendirmek için de çok sayıda toplumsal etkinlik gerçekleştirmektedir. Bunlar arasında en etkili olanı, yıllardır sürdürülen "Zemlja bez granica" (Sınırsız Topraklar) festivalidir. Breza aynı zamanda sosyal hizmet birimleri, okullar, belediyeler ve ulusal fon sağlayıcılarla yakın iş birliği içinde çalışır. Ulusal Sivil Toplum Gelişimi Vakfı tarafından akredite bir kuruluş olması, Breza'ya sosyal hizmet alanında yasal güvence ve sürdürülebilir finansman sağlar. Kurumun kamu kurumlarıyla koordineli vaka yönetimi yürütmesi, yenilikçi modelleri bölgesel ölçekte test edebilmesi ve operasyonlarını kamu/uluslararası fon destekleriyle sürdürebilmesi önemli bir iyi uygulama örneğidir.

Gönüllü çalışmaları açısından incelendiğinde, Breza Hırvatistan'daki gönüllülük yasasına ve kurumun kendi iç düzenlemelerine dayanan oldukça formal ve sistematik bir yapıya sahiptir. Kuruluş, çocuklarla çalışan bir STK'da gönüllülük sürecinin rastlantısal ilerlemesinin mümkün olmadığını belirtmekte ve bu nedenle gönüllü programını profesyonel bir çerçeveye oturtmaktadır. Hırvatistan'da gönüllülük 2004'ten bu yana yasal bir zemine sahiptir ve gönüllülük faaliyetleri hem kuruluşu hem gönüllüyü hem de çocukları koruyan kurullarla yürütülmektedir. Breza bu çerçeveye ek olarak kendi iç düzenlemelerini geliştirmiştir. Gönüllülük, profesyonel bir öğrenme ve deneyim alanına dönüştüğü için, gönüllü seçimleri birebir ve grup mülakatlarından oluşan sıkı bir değerlendirme sürecine tabi tutulmaktadır. Ardından kurum ve gönüllüler arasında sorunluluk ve sınırları tanımlayan bir sözleşme imzalanır. Gönüllülerin çalışmaları da bir meslek uzmanının süpervizyonunda gerçekleştirilerek tutulan kayıtlar ve veriler yıl sonunda Çalışma, Emeklilik, Aile ve Sosyal Politika Bakanlığı'na resmi

rapor olarak iletilmektedir. Her gönüllünün çalışması ulusal gönüllülük siciline işlenmektedir. Bu belge iş/staj başvurularında geçerlidir. Aynı zamanda talep eden gönüllülere AB standartlarında yetkinlik belgesi düzenlenir. Bu uygulama, gönüllülüğü özellikle gençler için somut bir öğrenme ve kariyer aracına dönüştüren önemli bir uygulama olmaktadır.

Breza'nın bir alt programı olarak ortaya çıkan ancak daha sonra kurumsallaşarak Osijek'te faaliyet gösteren *Dječji Kreativni Centar "DOKKICA"*, Hırvatistan'ın çocuk ve aile refahı alanında öne çıkan sivil toplum modellerinden biridir. 2011'de Breza Gençlik Derneği'nin bir önleme programı olarak başlayan girişim, kısa sürede okul sonrası güvenli alan yaratma ihtiyacına yanıt veren, kapsayıcı ve yaratıcı bir çocuk-aile merkezi kimliğine dönüşmüştür. DOKKICA'nın ortaya çıkışının temelinde; çocukların okul sonrası gözetimsiz kalmaları, ailelere yönelik sosyal hizmetlerin sınırlı olması ve dezavantajlı çocukların gelişimsel ihtiyaçlarına kamu sisteminin tam olarak cevap verememesi gibi yapısal boşluklar yer almaktadır.

DOKKICA'nın en belirgin uygulamalarından biri, üç yıl boyunca sürdürülen STEP programıdır. Risk altındaki çocuklara yönelik psiko-sosyal destek sunan programda her dönem yaklaşık 30 çocuk yer almakta, iki psikolog tarafından aile ve çocuk temelli bireysel planlar yürütülmektedir. Okullar, sosyal hizmet merkezleri veya aileler tarafından yönlendirilen çocuklar; duygusal zeka, sosyal beceriler, ekran süresi yönetimi, sınır koyma ve ebeveynlik konularında yapılandırılmış görüşmeler ve workshoplarla desteklenmektedir. Uzmanlar aynı anda en fazla 15-30 aileyle çalışmakta ve her aile için uzun süreli bir destek ilişkisi kurulmaktadır.

Akran zorbalığının yaygın olduğu Hırvatistan'da şiddetsiz iletişimi teşvik etmeyi hedefleyen Be Cool (Benim Tarzımda Barış) projesi, beş yıllık bir döngü halinde yürütülmektedir ve her yıl yaklaşık 300 çocuğa ulaşmaktadır. Akran eğitimci modeli, çocukların kendi sınıflarında rol üstlenmesini sağlayarak topluluk içinde davranış değişimini hızlandırmaktadır. İki psikolog tarafından geliştirilen "Benim Duygusal Günlüğüm" kitabı da bu projenin pedagojik araçlarından biridir.

DOKKICA'nın ulusal düzeyde en çok görünürlük kazanan çalışması babalık rolünü vurgulayan "Baba Önemlidir" kampanyasıdır. "Baba kanundur", "Bu benim en önemli rolüm", "Baba olmak bir sanattır" gibi güçlü mesajlarla yürütülen farkındalık çalışmaları, baba-çocuk ilişkisinin duygusal yönünü toplumsal düzeyde ön plana çıkarmıştır. Sergilere taşınan görseller, babalık algısının dönüşümüne yönelik etkili bir iletişim aracı işlevi görmüştür. DOKKICA, Osijek özelinde ortaya çıkmış olsa da, Balkanlar'da çocuk ve aile odaklı sivil toplum modellerinin geliştirilmesi açısından dikkate değer bir referans niteliği taşımaktadır.

Hırvatistan'da Osijek merkezli olarak faaliyet gösteren Centar za Nestalu i Zlostavljanu Djecu (Osijek Centre for Missing and Exploited Children, CNZD), çocuk koruma alanında özellikle dijital çağda çocuk koruma için bütüncül modeli ile dikkat çeken bir sivil toplum kuruluşudur. Zagreb ve Split'teki ofisleriyle ulusal ölçekte çalışan CNZD, Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından desteklenmektedir; aynı zamanda AB fonları ve uluslararası ortaklıklarla güçlenen bir yapıya sahiptir. Kurumun faaliyetleri psikologlar, sosyal pedagoglar, eğitimciler, danışmanlar ve dijital suçlar konusunda uzman bir kriminalistten oluşan disiplinler arası bir ekip tarafından yürütülmektedir. CNZD'nin en bilinen hizmeti, kayıp çocuklara yönelik ulusal ihbar hattıdır; bu hat polisle koordinasyon içinde 7/24 çalışmaktadır. Doğrudan kayıp vakalarıyla ilgilenmekle kalmaz aynı zamanda süreç içerisinde ailelere psikolojik-danışmanlık desteği sunar. Kurum aynı zamanda Hırvatistan'ın Safer Internet Centre yapılanmasının bir parçası olarak çevrim içi riskler, siber zorbalık, uygunsuz içerik bildirim ve internet okuryazarlığı alanlarında güçlü bir uzmanlık geliştirmiştir. Kurumun Helpline/Hotline hattı hem çocuklara hem ebeveynlere hem de yetişkin kullanıcılara çevrim içi şiddet, mahremiyet ihlali veya zorbalık durumlarında ücretsiz destek sunar. Ayrıca Zagreb Üniversitesi ile yürütülen araştırmalar aracılığıyla dijital güvenlik programlarının etkinliği düzenli olarak ölçülmekte, veriye dayalı bir geliştirme yaklaşımı sürdürülmektedir. Kurum bunun yanında davranış sorunları yaşayan çocuklara yönelik yarı zamanlı bir destek modeli işletmektedir: Legosi u Centru programı. Bu programla çocuklara bireysel gelişim planları doğrultusunda sosyal beceri, iletişim, spor, sanat ve eğitim destekleri sağlanmakta; çocukların okuldan kopmasının önüne geçilmektedir. CNZD, sosyal hizmetlerin yönlendirdiği risk altındaki çocuklar ve ailelerle çalışmasında çocukların ailelerinden kopmadan desteklenmesine odaklanan deinstitutionalization politikalarının bir parçası olarak yarı zamanlı bakım merkezleri işletir. Bu merkezlerde çocuklar günde 4-6 saatlik programlara katılır; psikolojik destek, eğitim desteği ve sosyal beceri çalışmaları alır. Ailelerle ise bir psikolog ve bir sosyal hizmet uzmanından oluşan ekip düzenli olarak ev ziyaretleri yapar, gelişim planları oluşturur, danışmanlık hizmeti sağlar ve gerektiğinde aileyi sosyal hizmet kurumlarına yeniden yönlendirir.

Son olarak, Hırvatistan'daki gönüllülük yapılanmasının bir sonucu olarak, Udruga Breza'ya oldukça benzer şekilde CNZD'nin de, profesyonel ekibine ek olarak, çoğunluğu psikoloji, sosyal hizmet ve pedagoji öğrencilerinden oluşan 100'ün üzerinde gönüllüsü bulunmaktadır. Gönüllüler düzenli süpervizyon altında çocuklarla ve gençlerle çalışmalara katılmaktadır. Gönüllüler online görüşmelerle seçilir; her etkinlikte bir uzman personel eşlik ederek güvenli, profesyonel bir çalışma ortamı sağlar.

Genel olarak CNZD, dijital çağın getirdiği risklerle klasik çocuk koruma sorunlarını bütüncül bir çerçevede birleştiren, üniversite işbirliği ile toplanan verilerin araştırmalarda kullanılması ile programlarını sürekli geliştirilen ve hem çocuklara hem ailelere dokunan topluluk temelli bir model sunmaktadır. Bu yönüyle kurum, kayıp, ihmal, çevrim içi istismarın önlenmesi gibi birçok konuda sosyal içermeyi dijitalle de genişleten bir yelpazede etkili ve sürdürülebilir bir şekilde uygulamaya çalışan bir kurum örneği olarak değerlendirilebilir.

Hırvatistan'daki çalışma ziyaretinde öne çıkan bir diğer kurum *The Center for Providing Services in the Community (Dugave)*, Zagreb'de yer alan ve yaklaşık kırk yıldır faaliyet gösteren bir kurumdur. Özellikle davranışsal sorunlar yaşayan çocuklara yönelik en köklü ve çok katmanlı müdahale merkezlerinden biridir. Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak çalışan kurum, hem okul temelli önleme modelleri hem de yargı süreçlerine entegre zorunlu programlarıyla, çocuk koruma sisteminin farklı düzeylerine yönelik bütüncül bir yapı sunmaktadır.

Dugave'nin çalışmaları ağırlıklı olarak 7-18 yaş arası davranışsal güçlük yaşayan çocuklara yöneliktir; ancak ihtiyaç halinde destek 21 yaşına kadar uzatılabilmektedir. Sosyal pedagoglar, psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve hemşirelerden oluşan disiplinlerarası ekip, çocuğu yalnızca bireysel davranışları üzerinden değil, aile, okul ve yasal sistemle birlikte ele alan bir müdahale yaklaşımı benimser. Dugave'nin yaklaşımı, risk düzeyi yükseldikçe yoğunlaşan bir müdahale zinciri üzerine kuruludur. İlk basamakta çocukların tanınmasını, aileyle çalışmayı ve okulla yakın iş birliğini içeren ana bina programları yer alır. Çocuklar dört aylık, hafta içi tam zamanlı bir programa katılır; çocuğun davranışsal gelişimi hem okuldan hem aileden düzenli geri bildirimlerle izlenir. Gerekliğinde başka kurumlara yönlendirme yapılabilmesi, sistem içi akışın güçlü bir parçası olarak dikkat çeker. Bunun yanında Dugave, Hırvatistan'daki önemli bir boşluğu doldurarak acil barınma ve geçici bakım sağlayan bir ilk kabul birimi işletir. Evden kaçan, ebeveyn desteği olmayan veya göç sürecinde yalnız kalmış çocuklara 7/24 erişilebilir bir güvenli alan sunan bu birim, teoride kısa süreli tasarlanmış olsa da pratikte uzun süreli ihtiyaçlara dönüşmüş durumdadır. Bu çalışma, Türkiye'de çok sınırlı bir kapasiteye sahip olan "acil destek merkezleri" alanına kıyasla daha sistematik ve kalıcı bir model sunmaktadır.

Ancak Dugave'nin en dikkat çekici iyi uygulamalarından biri, çocuk adalet sistemiyle kurduğu güçlü operasyondur. Yasaya dayalı olarak yürütölen Disiplin Merkezi ve Geçici Önlem Merkezi, suçta süröklenen çocuklara 8 günden 3 aya kadar sürebilen, yoğun gündelik rutinlere ve davranış düzenleyici programlara dayalı bir müdahale sunar. Hem topluma hem kendine zarar verme riskini azaltmayı hedefler. Yargılama sürecinin de bir parçası olarak yapılandırılmış programlarda amaç cezalandırma değil, davranış değişikliğidir. Mahkeme sonuçlanana dek çocuklar, cezaevine veya islahevine gönderilmek yerine bu merkezlerde bakıma alınır. Merkezde çocukların davranış ve tutumlarındaki olumlu gelişmeler hem desteklenir, hem de bu süreçte iki ayda bir mahkemeye raporlama yapılarak, müdahalenin yargı kararlarına doğrudan etki etmesine olanak tanınır. Cezai yaptırımlar yerine rehabilitatif yaklaşımı önceleyen yapısıyla çağdaş bir çocuk adalet modeli sunan bu yapı, çocukları kurumsal cezaevlerine alternatif bir çözüm olarak geliştirilmiştir ve damgalanmayı da azaltan yönüyle iyi bir uygulama örneği olarak değerlendirilebilir.

Kurumun güçlü yönlerinden biri de, yalnızca riskli gruplarla değil, davranışsal veya öğrenme güçlüğü gösteren çocuklara yönelik önleyici çalışmalar yürütmesidir. Zagreb'deki 20 ilkokulda uygulanan okul sonrası program, çocuklara ders çalışma becerileri, özgüven, sosyal yaşam deneyimi ve kültürel katılım imkânları sağlar. Sosyal pedagojik temelli bu yaklaşım, çocuğun gelişimini yalnızca risk müdahalesiyle sınırlamayan, genişletilmiş bir koruyucu sistem örneğidir. Türkiye'de benzer modeller sivil toplum veya belediyeler aracılığıyla sınırlı ölçekte uygulanmakta olup, Dugave'nin bu entegrasyonu daha sistematik ve kamu destekli bir yapı sunmaktadır.

Hırvatistan'da gönüllölük alanındaki yasal düzenlemenin olumlu etkilerinden Dugave'nin gönüllölük sistemi de faydalanmaktadır. Üniversitelerde gönüllölüğün seçmeli ders olarak sunulması ve öğrencilerin Dugave'de bir haftalık uygulama veya üç haftalık staj yapabilmesi, hem kuruma düzenli gönüllü akışı sağlamakta hem de genç profesyonellerin mesleki gelişimine katkı sunmaktadır. Bu yapı, Türkiye'de özellikle sosyal hizmet ve psikoloji öğrencilerinin riskli gruplarla çalışırken yaşanan hukuki belirsizlikler nedeniyle gönüllü olarak sisteme dâhil edilmesinin zorluklarıyla ciddi bir karşıtlık oluşturur. Dugave'de gönüllüler atölyeler, sosyal aktiviteler ve spor etkinlikleri düzenleyerek kurumun sosyal içeriğini güçlendirmektedir.

Özetle Hırvatistan örneği, çocukların güvenli ortamda bulunma hakkını, ailelerin desteklenmesini ve toplumsal katılımı bir arada ele alan güçlü bir toplum temelli yaklaşım sunmaktadır. Okul sonrası destek, ebeveyn eğitimi, ruh sağlığı atölyeleri, kapsayıcı atölyeler ve sosyal farkındalık projelerinden oluşan bu yapı; hem kamu hizmetlerini tamamlayıcı nitelikte hem de yerel ihtiyaçlara duyarlı bir çözüm sunmaktadır. Hırvatistan özelinde, bu STK'lar yerel düzeylerde bölgeye özgü ortaya çıkmış olsa da, çocuk ve aile odaklı sivil toplum modellerinin geliştirilmesi açısından dikkate değer bir referans niteliği taşımaktadır.

4. SOSYAL İÇERME VE ÇOCUKLARIN EĞİTİME ERİŞİMİNDE TÜRKİYE-AB KARŞILAŞTIRMASI VE ÖNERİLER

Türkiye'de sosyal içerme ve çocukların eğitime erişimi alanında güçlü bir yasal çerçeve ve çok aktörlü uygulama örnekleri bulunmaktadır. Ancak alana dair derlenen veriler ve hazırlanan raporlar bu çerçevenin sahaya tutarlı ve kapsayıcı biçimde yansımadığını göstermektedir.

Eurostat'ın 2023 karşılaştırmalı sosyal koruma verilerine göre AB ortalamasında sosyal koruma harcamaları GSYH'nin %26,7'i düzeyindeyken, Türkiye'de bu oran %10,1 civarındadır. Çocuk ve aileye yönelik sosyal koruma harcamaları ise AB'de ortalama GSYH'nin %2,3'ü, Türkiye'de ise %1'in altındadır (Sosyal Koruma İstatistikleri, TÜİK-Eurostat ortak sınıflandırması). Türkiye'de 0-17 yaş grubundaki çocukların üçte biri hâlâ maddi yoksunluk riski altındadır (TÜİK, 2024 verileri). Türkiye'deki bu oran, Avrupa ortalamasının yaklaşık iki katıdır. Türkiye içinde bile önemli eşitsizlikler mevcuttur. Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) ve UNICEF verileri, doğu ve güneydoğu illerinde okul öncesi eğitime katılım oranlarının batı bölgelerine kıyasla %30'a varan farklar taşıdığını ortaya koymaktadır. Türkiye, bir milyonu aşkın mülteci çocuğun eğitim hakkından sorumludur; ancak UNICEF'in 2023 verilerine göre, bu çocukların yaklaşık üçte birinin hâlâ örgün eğitim dışında kaldığı görülmektedir. Kırsal bölgelerde internet erişimi hâlâ %70'in altındadır (TÜİK, 2023).

Bu veriler Türkiye'deki sosyal politikaların koruyucu ve önleyici çerçevesine rağmen çocuk refahının Avrupa genelinin gerisinde kaldığını göstermektedir

Türkiye, Romanya, İtalya ve Hırvatistan'daki sosyal içerme uygulamalarına ilişkin STKlarla yapılan görüşmelerden ve gözlemlenen uygulama örneklerinden yola çıkarak, gözlemler AB karşılaştırmalı veriler birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye'nin sosyal içerme alanında güçlü bir yasal temel kurmuş olmasına rağmen, uygulamada AB standartlarına yaklaşabilmek için aşağıdaki alanlarda kapasite güçlendirmesine ihtiyaç duyduğu görülmektedir:

Yerel Temelli Sosyal Hizmet Kapasitesinin Güçlendirilmesi

Türkiye’de sosyal hizmetlerin uygulama kalitesinin artırılması için yerel temelli sosyal hizmet kapasitesinin güçlendirilmesi önemli bir adım olabilir. AB ülkelerinde sosyal hizmetlerin büyük bir kısmı yerel yönetimler, STK’lar ve kooperatifler ortaklığında yürütülmektedir. Özellikle İtalya’nın sosyal kooperatif modeli (sosyal bakım sunan Tip A ve korumalı istihdam sağlayan Tip B) Türkiye’ye doğrudan uyarlanabilir bir iyi uygulama alanı sunmaktadır. Bu kapsamda, belediyelerde sosyal hizmet birimlerinin kurumsal kapasitesinin artırılması, yerel yönetimler ile STK’lar arasındaki ortak projeler için kalıcı bir mevzuat çerçevesi geliştirilmesi ve sosyal kooperatiflere yönelik Türkiye’de ayrı bir hukuki statü veya teşvik mekanizması oluşturulması önerilebilir.

Gönüllülük Mekanizmalarının Standartlaştırılması

Sosyal hizmetlerde gönüllülük mekanizmalarının güvenli ve etkili hale getirilmesi için standartların belirlenmesi faydalı olacaktır. Hırvatistan ve Romanya örnekleri, gönüllü çalışmanın yasal çerçeve, eğitim, süpervizyon ve kayıt sistemi ile desteklenmesi gerektiğini göstermektedir. Çocuklarla çalışan gönüllüler için Türkiye’de ulusal standartların ve bir akreditasyon sisteminin oluşturulması düşünülmelidir. Çünkü gönüllülük ancak profesyonel çerçeveye oturduğunda çocuk koruma alanında gerçek katkı sağlamaktadır. Özellikle yasal çerçeve, hem gönüllüleri, hem de kurumları koruma özelliği taşımaktadır. Yasal düzenlemeye ek olarak, gönüllülük faaliyetlerinin üniversitelerde akademik krediye veya yetkinlik belgesine bağlanması, STK’lardaki gönüllü çalışmalarının ‘staj’ imkanına dönüşmesi, ve çocuklar başta olmak üzere hassas gruplarla çalışan STK’ların gönüllü süreçleri için ortaklaşa üretilmiş ve ulusal düzeyde kabul gören etik ve mesleki bir rehberin hazırlanması gönüllü çalışmaların niteliğini arttıracak önlemler arasındadır. İtalya örneklerinde ise, özellikle hassas gruplarla çalışan STK’ların, yasal düzenlemeler olmasına rağmen gönüllülerle faaliyet yürütmeyi tercih etmediği görülmektedir. Çünkü hassas gruplara ilişkin hizmetlerin kalitesini belirleyen unsurlardan birisi profesyonellik diğeri ise hizmetin sürekliliğidir. Hassas bireylerle ilişki geliştiren gönüllü devamlılık sağlamadığında, hem süreç sekteye uğramakta, hem de bireyler olumsuz etkilenebilmektedir. Dolayısıyla, bir yandan gönüllüyü ve kurumu-hizmeti koruyan yasal düzenleme ve etik-mesleki rehberlerle altyapı hazırlanırken, diğeri yandan gönüllülük politikaları gönüllüyü motive eden, eğitim, süpervizyon, staj gibi çeşitli kazanımlarla birlikte kurgulanarak bütüncül bir yaklaşımla geliştirilmelidir.

Çocukların Eğitime Erişiminde Bütüncül Destek Modellerinin Yaygınlaştırılması
Çocukların eğitime erişimini desteklerken eğitsel destek ile psikososyal desteğin birbirinden ayrılmaz olduğu kabul edilmelidir. Bu bağlamda, okul terk riskini izleme sistemlerinin güçlendirilmesi ve MEB ile ASHB arasında ortak bir veri tabanının oluşturulması önerilebilir. Kırsal bölgelerde ise ülkemizde KODA'nın uygulamakta olduğu "telekonferans tabanlı aile destekleri" benzeri uygulamaların yaygınlaştırılması ve Hırvatistan'daki DOKKICA modeline benzer okul sonrası güvenli merkezlerin belediyelerle işbirliği içinde yaygınlaştırılması faydalı olacaktır.

Bu raporda incelenen farklı ülkelerdeki uygulamalar, Türkiye ile karşılaştırılırken kaynak, ölçek, nüfus ve coğrafi gelişmişlik farklılıkları göz önüne alınmalıdır. Buna rağmen, sosyal içerme konusunda, çok bileşenli modellerin daha etkili sonuçlar verdiği görülmektedir. Çocukların ihtiyaçlarını tek bir kurum veya tek bir müdahale ile karşılamaya dayalı programlar yerine, örneğin Zagreb'deki (The Center for Providing Services in the Community) Dugave'nin Adalet Bakanlığı- Milli Eğitim Bakanlığı- Sivil Toplum ortaklaşa programları gibi iş birliklerini içeren programların yaygınlaşması daha faydalı olacaktır. Dugave'nin Adalet Bakanlığı ile geliştirilen iş birliklerinin suçta sürüklenmeyi önleme ve azaltmadaki etkisi, benzer şekilde MondoDonna'nın çocuklara özel dil desteği, ödev takipleri ve birebir pedagojik çalışmalar içeren entegre yaklaşımı ile öğrenme kayıplarını azaltmada etkisi, çok yönlü iş birliklerinin her ölçekte işe yararlılığını ortaya koymaktadır

Çocuk Yoksulluğu İle Mücadelede Yatırım Temelli Politikalara Geçiş

Çocuk yoksulluğuyla mücadelede, sosyal yardım dağıtımını yerine yatırım temelli politikalara geçilmesi AB uygulamaları ışığında önem taşımaktadır. AB'de bu mücadelede erken çocukluk eğitimi, bölgesel okul destekleri ve gelir aktarım programları ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda, mevcut sosyal yardımların çocuk odaklı olacak şekilde yeniden yapılandırılması ve erken çocukluk eğitimine ayrılan yatırımın artırılması düşünülmelidir. Ayrıca, dezavantajlı bölgelerde sosyal hizmet birimleri ile okulların bütünleşik merkezler halinde hizmet sunması AB örneklerinden elde edilen çıkarımlar arasındadır.

Dijital Sosyal İçerme Programlarının Yaygınlaştırılması

Dijital çağın getirdiği riskler göz önüne alındığında, dijital sosyal içerme programlarının yaygınlaştırılması önem arz etmektedir. Hırvatistan'daki CNZD modelinin çevrim içi riskler, kayıp çocuklar ve dijital güvenlik gibi alanlarda çok katmanlı bir yapı sunması ve Türkiye'de henüz karşılığının bulunmaması dikkat çekicidir. Bu kapsamda, Türkiye'de okullarda dijital risk izleme ve psikososyal destek programlarının hayata geçirilmesi ve çocuklara yönelik dijital okuryazarlık müfredatının zorunlu hale getirilmesi gibi adımlar değerlendirilebilir.

SONUÇ

AB’de sosyal içerme uygulamalarının önemli bir kısmı kurumsallaşmış STK ve kooperatif modelleriyle, yerel yönetimlerin ortaklığıyla yürütülmektedir. İtalya örneğinde olduğu gibi, Tip A ve Tip B sosyal kooperatifler, hem sosyal hizmet hem istihdamı birlikte üretir. Kamu-STK işbirlikleri mevzuatla güvence altındadır. Gönüllülük ve sosyal hizmet standartları ulusal çerçeveye bağlanmıştır.

Türkiye’de ise sosyal içerme uygulamaları STK’lar tarafından önemli katkılarla desteklenmekle birlikte, STK’ların hizmet modelleri, kamu sistemine entegre değil, tamamlayıcı niteliktedir. Kamu- sivil toplum işbirlikleri çoğunlukla kurumsallaşmamıştır, proje bazlıdır. Gönüllülük mekanizmaları için ulusal standartlar yoktur. KODA, SosyalBen, AÇEV gibi örnekler Türkiye’de etkili modellerin mümkün olduğunu gösterse de, AB’deki örneklerle karşılaştırıldığında yapısal süreklilik ve yerel yönetim ortaklığı bakımından daha zayıf bir ekosistem ortaya çıkmaktadır.

Sonuç olarak Romanya, İtalya ve Hırvatistan’daki uygulamalar, Türkiye’de hem kamu hem de STK’lar tarafından uygulanabilir, sosyal içermeyi güçlendirici ve sürdürülebilir iyi uygulama alanları olarak öne çıkmaktadır. Bu somut yol haritası içerisinde; kooperatif temelli hizmet modellerinin yaygınlaştırılması, yasal çerçeveye oturtulmuş bir gönüllülük sistemi, okul, aile ve sosyal hizmetleri bütünleştiren müdahale yapıları, dijital çağa uyumlu çocuk koruma modelleri ve kapsayıcı yerel sosyal hizmet merkezlerinin kurulması gibi yaklaşımlar yer almaktadır.

KAYNAKÇA

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2023). Türkiye Sosyal İçerme Eğitim Programı Projesi tanıtım dokümanı. Ankara: ASHB Yayınları.

Birleşmiş Milletler. (1948). İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi.

Birleşmiş Milletler. (1966). Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi.

Birleşmiş Milletler. (1989). Çocuk Haklarına Dair Sözleşme.

European Commission. (2004). Social inclusion in Europe: Policies and practices. Brussels, Belgium: European Commission.

European Commission. (2024). Kapsayıcı eğitim - Avrupa Eğitim Alanı. European Education Area portalı. Erişim tarihi: 11 Ekim 2025, <https://education.ec.europa.eu/focus-topics/improving-quality/inclusive-education>

European Commission. (2025). Active Inclusion: Ensuring inclusive labour markets, adequate income support and access to quality services. Brussels, Belgium: European Commission.

Eurostat. (2023). Social protection statistics. Erişim tarihi: 09 Eylül 2025, <https://ec.europa.eu/eurostat>

Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). Millî Eğitim istatistikleri: Örgün eğitim 2022/'23. Ankara: MEB Strateji Geliştirme Başkanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı & UNICEF. (2023). Türkiye'de erken çocukluk eğitimi katılım oranları raporu. Erişim tarihi: 09 Kasım 2025, <https://unicef.org/turkiye>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Ankara: Resmî Yayınlar.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2023). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2023. Ankara: TÜİK Yayınları.

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). Gelir ve yaşam koşulları araştırması, 2024. Erişim tarihi: 10 Eylül 2025, <https://tuik.gov.tr>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). İstatistiklerle Çocuk, 2024. Ankara: TÜİK Yayınları. Erişim tarihi: 24 Kasım 2025, https://www.tuik.gov.tr/media/announcements/istcocuk_2024.pdf

UNICEF Türkiye. (2023a). Okullaşmanın önündeki kayıt engelleri: Savunuculuk notu. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.

UNICEF Türkiye. (2023b). Suriyeli okul dışı kalmış çocuklar ile ilgili analiz raporu. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.

UNICEF Türkiye. (2023c). UNICEF Türkiye yıllık raporu 2023. Ankara: UNICEF Türkiye Ofisi.

UNICEF. (2023). Turkey: Education for refugee and migrant children – Annual results. Erişim tarihi: 14 Kasım 2025, <https://www.unicef.org>

Walczak, M. (2024). The Impact of Education and Training on the Level of Poverty or Social Exclusion in European Countries. *International Journal of Learning and Development*, 12(1), 1-13.

Koruncuk